

SYSTEM OCENY I PROGNOZOWANIA ZAGROŻEŃ ORAZ MONITOROWANIA SYTUACJI FINANSOWEJ BANKÓW (OMÓWIENIE DYSKUSJI)

W dniu 6 kwietnia 2006 r. w siedzibie Bankowego Funduszu Gwarancyjnego odbyło się seminarium na temat: „System oceny i prognozowania zagrożeń oraz monitorowania sytuacji finansowej banków w działalności BFG”. Referaty tematyczne przygotowane zostały przez: prof. dr. hab. Stanisława Kasiewicza i dr. Waldemara Rogowskiego oraz członka zarządu BFG Marka Pyłę i pracowników Departamentu Analiz Bankowego Funduszu Gwarancyjnego: Iwonę Sowińską, Tomasza Bugajnego i Wojciecha Konata. Seminarium oraz dyskusję poprowadził prof. Władysław Baka. Wzięli w niej udział zaproszeni specjaliści z zakresu prawa i bankowości.

Prowadzący seminarium prof. Władysław Baka podkreślił na wstępie, iż jest to kolejne spotkanie mające na celu doskonalenie formuły działania Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. Dotychczasowe seminaria z tego cyklu poświęcono miejscu systemu gwarancyjnego w strukturze sieci bezpieczeństwa finansowego kraju (listopad 2004 r.), ewolucji funkcji gwarancyjnej i pomocowej BFG (marzec 2005 r.) oraz kierunkom zmian zasad finansowania działalności Funduszu (maj 2005 r.). Kontynuacja serii spotkań seminaryjnych służyła doskonaleniu rozwiązań przy uwzględnieniu zmian dokonujących się na rynkach bankowych w Polsce i za granicą. Z rozważań wówczas przeprowadzonych wynika, że działalność analityczna jest niezwykle ważna dla sprawnego funkcjonowania systemu gwarantowania depozytów. Prof. W. Baka przypomniał, że pierwsze seminarium, które odbyło się w 1997 r., poświęcone było „Identyfikacji stanu zagrożenia wypłacalności banku”, a zatem niezwykle ważnemu problemowi związanemu z pracami analitycznymi Funduszu. Zaprezentowano wówczas referaty przygotowane przez pracowników BFG. Podobnie teraz zespół Departamentu Analiz ma możliwość zaprezentowania efektów własnej pracy, które są niezwykle cenne nie tylko z punktu widzenia BFG, ale i całego sektora bankowego. Przegląd stanu przyjętych rozwiązań zaprezentowany został na seminarium na tle teorii i dotychczasowych doświadczeń w zakresie oceny i prognozowania zagrożeń sytuacji finansowej banków.

W referacie prof. dr. hab. Stanisława Kasiewicza oraz dr. Waldemara Rogowskiego „Założenia teoretyczne i doświadczenia międzynarodowe w dziedzinie oceny

i prognozowania zagrożeń sytuacji finansowej banków” przedstawione zostały typowe modele wykorzystywane w instytucjach nadzorczych wraz z oceną ich przydatności do predykcji zagrożenia upadłości. Referat oparto na doświadczeniach amerykańskich jako najlepiej opisanych (przedstawiono 9 modeli). W referacie sformułowano pogląd, że dotychczasowe modelowanie jest niewystarczające. We wnioskach Autorzy stwierdzili, że mimo różnorodności stworzone modele nie mają silnych podstaw teoretycznych i bazują głównie na podstawach empirycznych i zgodności z kryteriami statystyczno ekonometrycznymi. Wśród zmiennych, uwzględnionych w tych modelach, dominują zmienne finansowe, natomiast takie czynniki jak otoczenie zewnętrzne (warunki lokalne czy krajowe), strategie banków, nasilenie konkurencji etc. – są marginalizowane. Modele te zakładają przy tym jednolitą koncepcję funkcjonowania banków i nie odnoszą się do wielu ważnych elementów, takich jak wielkość czy struktura biznesowa banków. Na ogół tworzone one były na zapotrzebowanie instytucji nadzoru bankowego, a nie instytucji gwarantującej depozyty.

W kolejnych wystąpieniach przedstawiona została całościowa koncepcja działalności analitycznej i systemu oceny zagrożeń w sektorze bankowym wypracowanych w Bankowym Funduszu Gwarancyjnym. Członek zarządu BFG Marek Pyła w swoim referacie „Kierunki prac BFG w dziedzinie identyfikacji oceny i prognozowania zagrożeń sytuacji finansowej banku” zaprezentował BFG jako instytucję obejmującą trzy zakresy działalności. Są to: obowiązkowy system gwarantowania depozytów, działalność pomocowa, gromadzenie i analiza informacji o bankach. Zadaniem działalności analitycznej jest ocena zagrożeń w sektorze bankowym (niezbędna do podejmowania przez Radę BFG decyzji w sprawie wysokości stawek opłat) i ocena niebezpieczeństwa niewypłacalności w bankach (niezbędna dla podejmowania decyzji o udzieleniu pomocy bankom).

Jedenaście lat funkcjonowania BFG pozwoliło na umocnienie tych podstaw. W ramach działalności analitycznej zbudowano skuteczne metody oceny całego sektora oraz poszczególnych banków. Choć system ten sprawdza się w praktyce, to trwają prace nad jego doskonaleniem. Staje się to szczególnie ważne wobec nowych wyzwań powodowanych między innymi poprzez zmiany regulacyjne. BFG posiada niezbędną wiedzę, doświadczenie i kompetencje merytoryczne oraz dysponuje odpowiednimi danymi, by dalej prowadzić prace analityczne (na przykład w kierunku rozwinięcia metodyki oceny banków o predykcję ocen zagrożenia).

Referat Iwony Sowińskiej pt. „Metodyka BFG w zakresie oceny zagrożeń sytuacji finansowej banków” przybliżył historię i ewolucję systemu oceny banków oraz metodykę systemu ratingowego stworzonego przez BFG. I. Sowińska przedstawiła krótką historię metodyki oceny banków: od I wersji wskaźnika syntetycznego z 1996–97 r. do rozwijanego w latach 2001–05 systemu ratingowego uwzględniającego również czynniki pozasprawozdawcze. W toku prac system rozbudowano o macierze migracji, filtr płynności i indeks zagrożenia. Na początku celem metodyki oceny ban-

ków była identyfikacja banków o złej sytuacji ekonomiczno-finansowej oraz banków, których sytuacja może ulec pogorszeniu. W obecnej metodyce występuje również syntetyczna ocena zagrożenia w sektorze bankowym w aspekcie bezpieczeństwa bazy depozytowej. Banki oceniane są w cyklu miesięcznym. Skwantyfikowany system ocenia 4 sfery ich działalności: efektywność, jakość należności, jakość zobowiązań pozabilansowych oraz wypłacalność. W efekcie bank otrzymuje rating podstawowy (A – dobra sytuacja, B – satysfakcjonująca, C – wątpliwa, D – zła). Na podstawie analizy eksperckiej czynników pozasprawozdawczych banki otrzymują rating uzupełniający (I – jakość czynników pozasprawozdawczych dobra, II – satysfakcjonująca, III – wątpliwa, IV – zła). Na podstawie tych dwóch ocen budowana jest macierz zagrożeń, w której D-IV to banki o bardzo wysokim zagrożeniu, zaś A-I – banki o bardzo niskim zagrożeniu. Departament analiz BFG pracuje nad doskonaleniem systemu ratingowego – plany obejmują dokonanie przeglądu wskaźników, włączenie nowych obszarów, uwzględnienie oceny grupy kapitałowej, włączenie modelu prognostycznego.

W kolejnym wystąpieniu Tomasz Bugajny omówił „Prognozowanie w pracach analitycznych BFG”. Autor przedstawił dwie ścieżki prognoz dokonywane przez BFG: oceny sytuacji ekonomiczno-finansowej banków i sektora bankowego oraz prognozy poziomu depozytów oraz aktywów. Uzyskiwane wielkości prognoz wykorzystywane są do określania poziomu funduszu ochrony środków gwarantowanych i stawki opłat na ten fundusz oraz stawki opłaty rocznej. W trakcie prac nad prognozowaniem wykorzystuje się: symulacje wielkości wskaźników oceny banków, analizę macierzy migracji pod kątem wyliczenia wartości oczekiwanej ratingu, szacowanie prawdopodobieństwa niewypłacalności dla banków, wartość zagrożoną dla wskaźnika syntetycznego (VaR). T. Bugajny podkreślił wagę informacji pozasprawozdawczych, które będą miały wpływ w przyszłości na ocenę sytuacji banku (zalecenia nadzoru czy audytora).

W ostatnim referacie Wojciech Konat przedstawił „Praktyczne aspekty funkcjonowania systemu monitorowania banków” wykorzystywanego przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny. Autor omówił proces identyfikacji banków zagrożonych i wykorzystanie wyników systemu monitorowania banków. W szczególności monitorowane są banki duże i zagrożone, banki z macierzy migracji, banki, które wykazały znaczne zmiany wskaźnika syntetycznego oraz te zarekomendowane przez Komitet Ratingowy. Komitet Ratingowy to międzydepartamentalny zespół (18 osób), który na bieżąco monitoruje sytuację banków z punktu widzenia niewypłacalności, zatwierdza oceny pozasprawozdawczych czynników, opiniuje zmiany metodologii. Produktem finalnym systemu monitorowania banków jest raport dla Rady i Zarządu BFG, rekomendacje dla Departamentu Kontroli i zalecenia dla banków.

Wprowadzając do dyskusji nad przedstawionymi zagadnieniami, prof. W. Baka podkreślił, że sama koncepcja oraz zbudowanie od podstaw systemu oceny zagrożeń sytuacji finansowej banków przez BFG jest osiągnięciem na miarę międzynarodową. Doświadczenie i dorobek BFG warty jest opublikowania i zaprezentowania na forum międzynarodowym. W toku dyskusji wszyscy uczestnicy seminarium docenili stworzony przez BFG system oceny zagrożeń oraz monitorowania banków.

Prof. W. Jaworski gratulując Funduszowi osiągnięć, zwrócił uwagę, że niezrozumiała jest ocena działalności banku i zagrożenia wypłacalności polegająca jedynie na próbie ograniczenia ryzyka. System oceny stosowany przez BFG może być w pewnym sensie dyskryminujący dla banków detalicznych i małych. Czy nie należałoby zatem elementem oceny banku uczynić jego wpływ na gospodarkę narodową – niepokojące jest na przykład ograniczenie kredytowania dla małych i średnich przedsiębiorstw. Dyr. E. Śleszyńska-Charewicz przypomniała, że działalność instytucji nadzorczych dokonywana jest na rzecz drobnych deponentów i wszystkie regulacje ostrożnościowe tworzone są pod kątem zagwarantowania bezpieczeństwa depozytów. Wspieranie jakichś gałęzi gospodarki nie jest zadaniem instytucji nadzorczych i nie może odbywać się kosztem bezpieczeństwa depozytów. Działalność banku powinna spełniać warunek rentowności i bezpieczeństwa, a rolą BFG jest ograniczać (wpływać) podejmowane przez banki ryzyko.

Dr M. Zygierewicz – doceniając dorobek analityczny Funduszu – podkreślił, że Związek Banków Polskich zawsze wspierał rozwój tej działalności. Zwrócił jednak uwagę, że w przyszłości będzie ona utrudniona z uwagi na zaburzoną porównywalność danych w związku ze zmianami standardów sprawozdawczych i rachunkowości, które mają dodatkowy wpływ na oceny banków. Bardzo istotna jest ocena wpływu Międzynarodowych Standardów Rachunkowości (MSR) na sytuację finansową banków, która nie powinna być jednorazowa, gdyż przez kilka lat będą funkcjonować równoległe dwa standardy. Warto, aby BFG włączył się do prac nad nową sprawozdawczością dla NBP, która ma wejść w życie w 2007 r. Członek zarządu M. Pyła zapewnił, że BFG monitoruje zmiany w MSR. Zmiany standardów już odbiły się na wynikach banków spółdzielczych – zmiany regulacji sprawiły, że duża część banków spółdzielczych wykazała nagle straty i boryka się z możliwością ich pokrycia.

W toku dyskusji poruszono kwestię wiarygodności zewnętrznych ocen agencji ratingowych i modeli ratingowych. Podkreślano, że nie można opierać się w sposób bezkrytyczny na ich wynikach (dr M. Zygierewicz, prof. S. Kasiewicz). Warto korzystać ze sprawdzonych agencji ratingowych, ale znane są przypadki, że oceny nawet tych renomowanych nie sprawdzają się (przykład – losy amerykańskiej spółki *Enron*). Dlatego też warto kształtować własny niezależny dorobek w zakresie modelowania i ocen banków. W tym kontekście zastanowić należy się nad pytaniem o porównywalność światowych modeli ratingowych, które już wkrótce wpływać będą na cenę pieniądza (dr J.K. Solarz).

Ponadto, coroczne oceny nadawane przez agencje ratingowe czy badanie sprawozdań finansowych nie są wystarczające (prof. S. Kasiewicz). Z punktu widzenia instytucji nadzorczych istnieje konieczność bieżącego nadzoru instytucji finansowych – pomiędzy corocznymi audytami banki muszą być oceniane przez instytucje nadzorcze. Prof. Kasiewicz uważa, że Funduszowi brakuje modelu oceny zagrożeń obejmującego cały sektor finansowy – BFG od analiz szczegółowych dochodzi do wniosków ogólnych. Czy sektor, który jest badany, to całość zagrożeń? Jak duża część znajduje się poza systemem obserwacji? Sytuacja sektora jest dynamiczna, zmienia się rola sektora bankowego w systemie finansowym (np. giełda towarowa odbiera dużą część przychodów walutowych), dąży się dziś do rozszerzenia reguł rynkowych na banki, wchodzą zupełnie nowe rozwiązania (sekurytyzacja kredytów hipotecznych). Pojawia się więc szereg nowych czynników wpływających na ocenę zagrożenia. Skala bankructw banków jest mniejsza, ale problemem jest wielkość ewentualnych upadków. Biorąc to pod uwagę, dochodzimy do wniosku, że metodologia musi zostać wzbogacona o modele predykcji.

Przedstawiciele BFG wyjaśnili, że obecnie system ratingowy BFG zawiera pewne elementy oceny dynamicznej – macierz migracji obrazuje wrażliwość na zmiany otoczenia – jak również indeks zagrożenia sektorowego oprócz indeksu jednostkowego.

Dr J.K. Solarz zastanawiał się, czy przedmiotem ratingu przeprowadzanego przez BFG należałoby uczynić także grupy finansowe. Dr M. Zygierewicz przeciwstawił się uzależnieniu oceny banków spółdzielczych od oceny zrzeszenia czy terenu, na którym działa. Obecnie BFG poszukuje odpowiedzi na pytanie, czy warunki lokalne przekładają się na potencjalne zagrożenia. Prowadzone są badania, czy znaczenie tego elementu jest istotne z punktu widzenia BFG.

W czasie dyskusji poruszono także kwestię zmiany instytucjonalnej nadzoru w Polsce. Wprowadzenie nadzoru zintegrowanego nie powinno zaburzyć dobrej współpracy między instytucjami sieci bezpieczeństwa finansowego kraju. Dla BFG kluczową sprawą jest dobra współpraca między instytucjami odpowiedzialnymi za nadzór i bezpieczeństwo systemu finansowego oraz sprawna wymiana informacji między nimi.

Prof. J. Szambelańczyk zastanawiał się, czy dotychczasowe rozważania w dostateczny sposób uwzględniają przyczyny upadłości banków. Zaproponował wprowadzenie pewnych elementów do ich typologii, przedstawiając cztery schematy pojawiania się zagrożeń: przyczyny związane z konkurencyjnością (przyczyny upadłości rozwijają się stopniowo – akumulacja zagrożeń); błędy zarządzania (zagrożenia rozwijają się w sposób ukryty); patologie i przestępstwa (trudne do monitorowania); szoki zewnętrzne (efekt zarażenia). W stosunku do trudno mierzalnych przyczyn rozważyć należałoby alternatywne analizy i budowanie „murów ogniowych” w postaci wpływu na przykład na nadzór właścicielski.

Problemy i poglądy

Kwietniowe seminarium prof. Baka uznał za podsumowanie, ale nie zakończenie bardzo ważnego etapu rozwoju działalności analitycznej BFG. Jak wynikało z przedstawionych referatów oraz przeprowadzonej dyskusji, pojawiają się nowe wyzwania, do których należy dostosować funkcjonujący system oceny zagrożeń banków. W ciągu 2–3 lat będzie z pewnością możliwe zorganizowanie kolejnego seminarium, które przedstawi zmiany wprowadzone w systemie BFG w związku z przemianami we współczesnej bankowości i ewentualnymi zmianami instytucjonalno-organizacyjnymi w polskim sektorze finansowym.

*Opracowały:
Joanna Majewska, Beata Zdanowicz*

